

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану
ректора Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 94(367):94(477)
С-481

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 30 червня 2021 р.)

Рецензенти:

Анатолій Філінюк – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України Кам'янець-
Подільського національного університету імені
Івана Огієнка

Володимир Фісанов – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Чернівецького національного університету імені
Юрія Федьковича

Тарас Чухліб – доктор історичних наук, провідний науковий
співробітник Інституту історії України НАН
України

Відповідальний редактор
кандидат історичних наук, професор **Валерій Шеретюк**

Слов'янський світ і Україна: Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постолювського. – Рівне : О. Зень, 2021. – 432 с.

ISBN 978-617-601-377-8

Видання присвячене 70-річчю від дня народження професора, ректора Рівненського державного гуманітарного університету, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента Академії педагогічних та соціальних наук, члена-кореспондента Міжнародної слов'янської академії Р. М. Постолювського. У збірнику подані наукові розвідки з історії слов'янських народів та широкого спектру проблем української історії різних періодів. Серед авторів – науковці з академічних установ та вишів України й зарубіжжя.

Видання розраховане на науковий та викладацький загал, студентів, та всіх, хто небайдужий до історії.

УДК 94(367):94(477)

ISBN 978-617-601-377-8

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2021

ОСВІТНІ ПРАКТИКИ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1773–1793 рр.)

Напередодні поділів Речі Посполитої, які припали на останню третину XVIII ст., на території Правобережної України, поділеної на чотири воєводства – Київське, Волинське, Подільське та Брацлавське, нараховувалося понад триста міських поселень. На противагу містам – адміністративним центрам повітів, у структурі міських поселень домінували містечка. Переважна більшість їх були приватновласницькими [2, с. 41].

Незважаючи на те, що представництво шляхетського стану в міських поселеннях у порівнянні з міщанами й селянами було менш чисельним (від 8 до 30%), в структурі тогочасного суспільства унаслідок високого соціального статусу воно домінувало. Це дозволяє стверджувати про провідну роль шляхти і в культурному житті [1, с. 86–89; 7, с. 97–114]. Як слушно підкреслила польська дослідниця Ганна Дильонгова, таку ситуацію надовго усталила система навчання, що функціонувала в цей час за засадами Едукаційної комісії (Комісії національної освіти) [4, с. 14].

Своєрідність етнічного й соціального складу населення накладала відбиток і на культурний бік міського життя, оскільки одночасно співіснувало декілька культурних традицій: з одного боку – шляхетська культура, осередками якої були навчальні заклади, маєтки власників міст, шляхетські зібрання (сеймики), а з іншого – традиційна народна культура.

У цьому переконує й міркування Нормана Дейвіса про освітню й культурну спадщину Речі Посполитої: «в польських землях, де населення усвідомлювало одночасну належність до різних класів, націй і держав, воно безперечно підлягало широкому розмаїттю конкурентних культурних вимог» [3, с. 617].

Оскільки поляки (насамперед шляхта), попри меншу чисельність у порівнянні з корінним українським населенням Правобережної України, визначали політичне й суспільне життя цього краю, то саме шляхетська культура могла найбільш відчутно впливати на формування міського культурного довілля й продукувати новації, без яких подальший культурний розвиток був неможливий [15, с. 174].

Поширення в Європі у XVIII ст. ідей Просвітництва – віри в безмежні можливості людського розуму, силу знань, досягнення механіки й техніки – штовхало суспільство до реалізації такого освітнього проекту, за допомогою якого поширювалися б корисні знання й наукові відкриття [18, с. 49–52]. Наблизити освіту до життя, зробити її доступною для ширших верств населення мав навчально-виховний процес, організований рідною мовою викладання.

Однак в усій Європі система освіти й наприкінці XVIII ст. продовжувала перебувати під значним релігійним впливом. В укоріненні релігійної традиції в освіті велику роль відігравало Товариство Ісуса. Модель єзуїтської освіти, як відомо, з останньої третини XVI ст. була поширена й на території Правобережної України [22]. Слабкою ланкою єзуїтської школи залишалася її

відірваність від реалій повсякдення. Однак відгородитися від міста монастирськими мурами не означало повністю ігнорувати міське життя, не мати контактів із міськими жителями, не впливати на місто в релігійному й культурному плані.

Та все ж основна концепція єзуїтської освіти уже не відповідала вимогам «віку розуму» й потребувала докорінних змін. За взірцем, запозиченим у Франції, у Речі Посполитій між її першим і другим поділом (1772–1793) реалізувався один з успішних освітніх проектів того часу, який взялася втілювати Едукаційна комісія – на правах державної установи [2, s. 167]. Основними його ознаками стало надання освіти світського та публічного характеру, її державне фінансування.

Незважаючи на заборону діяльності ордену єзуїтів (1773) фактично мережа колишніх єзуїтських шкіл та навчальних закладів інших чернечих орденів була збережена, однак підпорядкована Комісії національної освіти. Кардинальних змін зазнали навчальні програми, до яких були введені природничі дисципліни, елементи фізичного виховання, утверджувалося викладання польською мовою. Перевага надавалася вихованню свідомих громадян у дусі християнської моралі та патріотизму [13, с. 15–16, 54].

Полегшував систему підпорядкованості навчальних закладів Едукаційній комісії поділ усієї території Речі Посполитої на десять навчальних округів (відділів), чотири з яких охоплювали територію Великого князівства Литовського. До складу двох із них – Волинського та Українського, увійшли навчальні заклади Правобережної України (за винятком шкіл піарів у Межирічах Корецьких та Дубровиці на Волині, які мали осібне підпорядкування) [23, с. 4; 25, с. 261–296].

Триступенева система освіти передбачала ієрархічну підпорядкованість академічних (публічних, світських) шкіл Краківському університетові як головній школі на території Корони, а їм у свою чергу – шкіл найнижчого рівня – парафіяльних. Академічні школи формували свою ієрархію: окружній (головній у навчальному окрузі) підпорядковувалися підокружні, й усі вони працювали за єдиними навчальними програмами. Навчання в академічних школах тривало шість років із дворічним перебуванням у кожному класі.

Як виглядала в Правобережній Україні мережа навчальних закладів, підпорядкованих Едукаційній комісії? У двох навчальних округах тут функціонували дві окружні школи (Кременець, Вінниця) і чотири підокружні (Кам'янець, Луцьк, Олика, Житомир). Підконтрольні державі у статусі підокружних були й василіанські школи, яких нараховувалося вісім (Володимир, Острог, Шаргород, Бар, Овруч, Канів, Умань, Любар). Останні, як і піарські, хоча й розраховували на фінансову допомогу від держави, однак переважно утримувалися коштом ордену василіан. Отож у міських поселеннях Правобережної України було засновано 16 шкіл «вищого рівня» [11, с. 276–307].

Як свідчать рапорти візитаторів Едукаційної комісії, на вказаній території існували й парафіяльні школи, підконтрольні їй. Ю. Крижановський наводить інформацію про 18 парафіяльних шкіл, принаймні 14 із яких підпорядковувалися підокружним школам [11, с. 276–307]. Парафіяльні школи, що їх зазвичай відкривали в міських поселеннях, давали учням достатню

підготовку для продовження навчання у повітових школах. У віддаленій перспективі Комісія плекала надію на розширення їхньої мережі для того, щоб охопити навчанням ширші верстви населення, зокрема й простий міський люд.

Окрім того, існували ще й приватні школи – нижчі від академічних, на більшість із них контрольні функції Едукаційної комісії не поширювалися (Берестечко, Богуслав) [11, с. 297; 12, с. 484]. Продовжували приватно навчати дітей у себе вдома чи то в оселях їхніх батьків монахи різних чернечих орденів, що не знаходило схвалення Комісії. Остання не мала повноважень інспектувати їх навчально-виховний процес, хоча й констатувала, що навчають вони «по-старому» [11, с. 299]. Однак у загальній масі й такі осередки освіти розширяли соціальний комунікативний простір міст та долучалися до творення культурного довкілля містян.

Безумовно, і державних, і приватних шкіл у Правобережній Україні було надто мало. Тому міста, у яких вони функціонували, мали більшу принадливість для місцевої шляхти [25, s. 291, 296]. Затребуваність освітніх послуг пояснюється доволі значною, як на той час, кількістю учнів. Так, 1789 р. у Кременецькій окружній школі навчалося понад 450 осіб, а в Житомирській – близько 500. Рекорд побила василіанська школа в Шаргороді (Волинський округ), зібравши під одним дахом у 1782 р. до 600 учнів [12, с. 466]. У загальній чисельності міського населення питома вага вихованців шкіл коливалася: 2,4% в Олиці, 3% в Дубровиці, 12,9% у Кременці, 23% в Умані [11, с. 276–307; 12, с. 451–494; 6, с. 13; 9, с. 179].

Можна стверджувати, що наявність у місті навчального закладу пошваблювала й господарську активність його мешканців. Адже школярів – у переважній більшості вихідців із заможних сімей – потрібно було годувати, одягати, а в разі відсутності конвікту (гуртожитку) – винаймати житло. Між дітьми містян, які проживали в рідних домівках, та їхніми батьками, існував тісніший зв'язок, через який інформація, почута в шкільній аудиторії, почерпнута із книг, ставала доступною й сімейному оточенню [16, с. 229–237].

Задовольняючи потребу в освіті насамперед шляхетства, готуючи до життя молоде покоління в дусі патріотизму до скривдженої батьківщини, тогочасна школа залучала до своєї духовної орбіти різних людей, здатних підтримати її життєдіяльність, була своєрідним освітньо-культурним центром. Місцева шляхта організовувала посильну фінансову допомогу навчальним закладам, утримувала на власні кошти окремих учнів, зокрема фундушевих. Таких у Кременецькій окружній школі навчалося 18 [10, с. 283]. В Едукаційній комісії був навіть намір заснувати спеціальне товариство для допомоги учням – жіночі (дамські) ефферати, однак другий (1793) і третій (1795) поділи Речі Посполитої завадили це зробити [10, с. 474].

Підтримка шкіл шляхтою демонструвалася під час відвідин урочистих актів і публічних щорічних екзаменів. Проведення публічних екзаменів у Кременецькій та Вінницькій школах у часі збігалися із зібраннями повітових сеймиків, а в Луцьку – із засіданнями гродського суду, тому публічні випробовування знань учнів бували багатолюдні. Траплялися випадки, зокрема, у Луцьку, коли повітова шляхта вимагала від Комісії підвищити статус школи, оскільки це слугувало б її інтересам [10, с. 291].

Для шляхти така участь у житті шкіл демонструвала не лише підтримку освітянської справи, а й урізноманітнювала власне культурне дозвілля, надавала йому нового забарвлення. Таким чином демонструвалася її єдність, шляхетна поведінка. Долучалися до таких заходів представники міського світського товариства, у тому числі й жіноцтво [11, с. 282]. Вважали за честь відвідати їх власники міст та містечок, місцеве духовництво (католицьке й унійне), командний та офіцерський склад військових гарнізонів (Кам'янець-Подільський, Острог) [10, с. 282]. На завершення таких заходів учні вправлялися в перекладах творів класичних авторів із латини на польську та їх декламації, демонстрували фізичні досліди. Найбільш емоційно своє захоплення побаченням і почутим висловлювали світські дами. Шкільні інспектори від Едукаційної комісії до звітів про Дубровицьку школу піарів постійно вміщували інформацію про публічний характер іспитів, на яких були присутні «різні обивателі», а також власник Дубровиці Плятер [25, s. 272, 292; 19, с. 610].

Одним із благодійників Луцької підокружної школи був Філіп Олізар, литовський підчаший, який по завершенні урочистостей міг запросити вчителів разом із найкращими учнями, а то й усіх присутніх до себе в гості на святковий обід. Візитатори звертали увагу, що «обивателі й духовництво не жалкують за тим часом, який вони звикли дарувати молоді» [11, с. 296, 305].

Зазвичай публічні екзамени завершувалися врученням королівських дарунків – так називалися золоті й срібні медалі для найбільш успішних учнів, що їх заснував польський король Станіслав Понятовський для заохочення учнів до навчання й приваблення шляхти до освітніх закладів [11, с. 266]. Цей почесний обов'язок випадав добірному товариству гостей, зокрема власникам міст та містечок [475, s. 266]. Поміж нагороджених учнів Дубровицької школи були Лукаш Голомбовський, Алойзи Фелінський, Антоній Мошинський та інші, відомі подальшою участю в суспільно-політичному і громадському житті [25, s. 262, 291; 5, с. 106–107].

Безперечно, на противагу адміністративним центрам, публічні заходи у школах невеличких містечок відвідувало значно менше гостей, відповідно, й підтримка з боку знаті виглядала слабшою. «А більшою її й очікувати не доводиться в не повітовому місті», – фіксувалося під час ревізії Олицької підокружної школи [12, с. 453].

Відвідини шкіл польським королем під час подорожі Правобережною Україною весною 1787 р. здатні були підняти престиж і василіанських осередків освіти, які за рівнем викладання та фінансового забезпечення поступалися світським школам. Учні Володимирської школи вітали керманіча держави аж шістьма мовами, які вони вивчали. Урочистий прийом королю влаштував й шкільний колектив василіанської школи в Каневі. На ньому звучали виголошені привітання трьома мовами [12, с. 455]. Безперечно, подібні візити були подіями культурного виміру життя не лише школи, а й усіх мешканців міста.

Участь військових чинів у шкільному житті не обмежувалася лише присутністю на урочистостях. Відповідно до навчальних програм у школах впроваджувалося фізичне виховання, до якого залучали військовиків. У Кременецькій окружній школі щороку для занять з військової виправки наймали унтер-офіцера з Дубна з платнею в 6 злотих. Практикувалися ігри з м'ячем, біг

наввипередки на короткі й довгі дистанції, муштровий вишкіл, маршування під звуки барабана та співи пісень. Окрім фізичного загартування, учні здобували практичні військові навички [12, с. 283, 288, 460, 475].

Вагомого значення в навчально-виховному процесі приділялося патріотичному вихованню. 1789 року, коли ревізувалися школи Правобережжя, небезпідставно очікувалися народні заворушення проти польської шляхти. Охороняти міста від загрози повстанців разом із містянами виходили й учні, як це спостерігалось у Луцьку [11, с. 295]. Це зближувало учнів із міськими обивателями, вивищувало статус навчальних закладів, у яких виховували патріотів.

Окремі з міських шкіл услід за традицією єзуїтів продовжували організовувати театральні вистави, або т. зв. діалоги. Безперечно, такі культурні заходи набували розголосу у всьому місті. Практикувалися вони у василіанській школі в Острозі та школі піарів у Межирічах Корецьких [11, с. 305; 12, с. 305, 464, 465].

На основі книжкових зібрань колишніх єзуїтських колегіумів (Кременець, Луцьк, Острог, Вінниця) та навчальних закладів інших чернечих орденів починали формуватися шкільні бібліотеки [8, с. 77–79; 17, с. 105–119; 20, с. 104–115; 21, с. 378–392]. Однак у їхньому книжковому репертуарі, хоча й містились твори античних авторів та окремі праці з гуманітарних галузей знань, усе ж переважала література богословського змісту, що не відповідало потребам нової навчальної програми. Тому траплялося, що шкільна адміністрація намагалася позбутися книжок як баласту.

Близько тисячі книжок потрапило на збереження до Вінницької школи від колишнього єзуїтського колегіуму; їх спочатку зберігали у трьох шафах у непристосованому приміщенні, а згодом виставили в коридор, де вони продовжували псуватися. Така інформація хоча й засвідчує байдужість керівників шкіл до книгозбірень своїх попередників, однак дає зрозуміти, що вони таки переймалися комплектуванням власних бібліотек. Луцька підокружна школа неодноразово зверталася за дозволом розібрати давню єзуїтську бібліотеку, яка дісталася їй у спадок. Частину книг, які могли знадобитися для навчання, пропонували таки залишити, а решту – хоча б комусь подарувати. Таким чином могло б звільнитися місце для нових надходжень, а подаровані книжки продовжували слугувати людям [11, с. 292].

Залученню учнів до книжкової культури, а отже опосередковано і їхніх рідних, могли сприяти й дарунки книжок. У школах вводилася практика преміювання найкращих учнів книжками. Зазвичай це були підручники, які рекомендувалося купувати лише в академічних друкарнях за рахунок державних коштів, виділених на фінансування навчальних закладів [25, с. 278]. Доступними для шкіл ставали й періодичні видання, які можна було передплачувати теж за державний кошт [12, с. 471].

Отже, підпорядковані Едукаційній комісії школи сприяли не лише підвищенню рівня освіти шляхти, а й виступали своєрідними освітньо-культурними осередками, гуртуючи навколо себе поки що привілейовану частину містян та повітову шляхту. Принагідно відзначимо, що поміж учнів шкіл – насамперед тих, котрих утримували чернечі ордени, було й нечисленне

представництво українців, зокрема діти унійних священників, а також поодинокі вихідці з селянських родин. У вправних руках польських реформаторів потреба в освіті набувала соціального визнання, щоправда, поки що в середовищі шляхти. Функціонування в містах Правобережної України шкільних осередків сприяло укоріненню шляхетської культури, яка була збережена і в першій третині XIX ст. [14, s. 369]. Між тим поза публічними школами залишались не лише містяни українського етносу, а й євреї – найчисельніша страта міського населення. Продовжуючи жити ізольовано від інших релігійних груп, вони дотримувались власної традиційної культури й релігійної освіти.

Джерела та література

1. Брянцева Т. П. Топографічні описи губерній Правобережної України 1798–1799 рр. як джерело до вивчення історії міст // Українська археографія: сучасний стан та перспективи розвитку: тези доп. республік. наради, грудень 1988 р. Київ, 1988. С. 86–89.
2. Воронин А. Записка о владельческих городах и местечках Юго-Западного края. Киев, 1869. Ч. 1. 140 с.
3. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. 1080 с.
4. Дильонгова Г. Історія Польщі 1785–1990 / пер. з пол. М. Кірсенка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.
5. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генеалогія мемуаристичності. Житомир: Полісся, 2008. 624 с.
6. Карліна О. Місто Кременець у першій третині XIX століття // Волинські Афіни. 1805–1833: зб. наук. праць / Кременец. обл. гуманіт.-пед. ін-т ім. Т. Шевченка; за ред. С. Маковського і В. Собчука. Тернопіль: «Богдан», 2006. С. 11–22.
7. Карліна О. Соціальна структура населення міст і містечок Волинської губернії наприкінці XVIII ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. 2013. Вип. 10. С. 97–114.
8. Карліна О. Спроба реконструкції фонду бібліотеки Луцького єзуїтського колегіуму (за матеріалами державного архіву Волинської області // Книжкова та рукописна культура: історія, методологія, джерельна база: тези доп. і повідомл.: міжнар. наук. конф. (Львів, 17–18 травня 2012 р.) / упорядк. і наук. ред. Л. Головатой. Львів: Центр незалежних історичних студій, 2012. С. 77–79.
9. Кривошея І. І. Місто Умань у власності графів Потоцьких (друга чверть XVIII – перша третина XIX ст.): територія конфлікту, компромісу чи взаємодії? // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Київ: Ін-т історії України, 2009. Вип. XVI. С. 173–183.
10. Крыжановский Е. Учебные заведения в русских областях Польши в период ее разделов // Киевская старина. 1882. Февраль. Т. 1. С. 262–300.
11. Материалы для истории народного образования (Приложение к статье «Учебные заведения в русских областях Польши в период ее разделов». «Киевская старина». Февр. и март. кн. 1882 г.) // Киевская старина. 1882. Т. II. Май. С. 276–307.
12. Материалы для истории народного образования (Приложение к статье «Учебные заведения в русских областях Польши в период ее разделов». «Киевская старина». Февр. и март. кн. 1882 г.) // Киевская старина. 1882. Т. II. Июнь. С. 451–497.
13. Очерк истории русских и польских школ в западных губерниях до 1803 г. // Задачи русского просвещения в его прошлом и настоящем: сб. ст. И. П. Корнилова. Санкт-Петербург: Тип. А. П. Лопухина, 1902. 442 с.

14. Прищепа Е. Образовательно-культурные связи Вильны с учебными заведениями правобережной Украины в первой четверти XIX века // *Przegląd Wschodnioeuropejski*. Olsztyn. 2017. VIII/1. S. 59–67.

15. Прищепа О. Польські школи в культурному довіллі міських поселень Правобережної України наприкінці XVIII – початку XIX ст. // *Meritum. Rocznik Kola Naukowego Doktorantów-Historyków Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*. Olsztyn, 2013. T. V. S. 171–181.

16. Прищепа О. Школа Піарів у Дубровиці на Волині як осередок освітньо-культурного життя наприкінці XVIII – початку XIX ст. // *Wschodni Rocznik Humanistyczny*. Rok 2014. Lublin; Radzyń Podlaski, 2014. T. X. S. 229–237.

17. Сераков С. Вінницька школа Товариства Ісуса напередодні Хмельниччини, обставини її ліквідації і проблеми відновлення діяльності впродовж другої половини XVII ст. // *Вінницькі Мури. Погляд крізь віки: матеріали міжнар. наук. конф. «Єзуїтський комплекс у Вінниці крізь призму століть»*, 9–10 вересня 2010 р. / відп. ред. К. Висоцька; Вінниц. обл. краєзнав. музей. Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2011. С. 105–119.

18. Тарасюк Я. Асветніцтва у Рэчы Паспалітай: ідэя фарміравання новага грамадзяніна // *Першы Міжнародны Кангрэс даслечыкаў Беларусі. Працоўныя матэрыялы*. Т. 1 (2012). Kaunas, Lithuania: Vytautas Magnus University Press, 2011. С. 49–52.

19. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. II. Уезды Ровенский, Острожский и Дубенский. Почаев: Тип. Почаево-Успенской Лавры, 1889. 1120 с.

20. Ціборовська-Римарович І. О. Бібліотека Кременецького єзуїтського колегіуму: історія, склад і зміст фонду // *Студії і матеріали з історії Волині*, 2009 / ред. вип. В. Собчук. Кременець: Кременец.-Почаїв. держ. іст.-архітектур. заповідник, 2009. С. 104–115.

21. Ціборовська-Римарович І. Бібліотека Острозького єзуїтського колегіуму: історія та сучасний стан фонду // *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія»*. Серія: Історичні науки. Острог, 2008. Вип. 13. С. 378–392.

22. Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI – середини XVII ст. Львів: Свічадо, 2005. 340 с.

23. Шульгин В. Историческое обозрение учебных заведений в Юго-Западной России к концу XVIII века до открытия университета в Киеве // *История университета св. Владимира / соч. В. Шульгина; сост. В. Короткий*. Репринт. изд. Киев: Лыбидь, 2010. С. 1–39.

24. Bartnicka K. Jedna z koncepcji organizacji szkolnictwa Wieku Oświecenia w Europie Wschodniej. Okręgi szkolne uniwersyteckie w Polsce i w Rosji: 1781–1803–1835. *Kwartalnik Pedagogiczny*. 1982. Nr. 3–4. S. 167–177.

25. Hoffman J. Księga wizyt generalnych szkoły o. o. Pijarów w Dąbrowicy z lat 1782–1804 // *Rocznik Wołyński*. T. III / Pod red. J. Hoffmana. Równe: Nakładem zarządu wołyńskiego okręgu związku nauczycielstwa polskiego, 1934. S. 261–296.

ЗМІСТ

ВШАНОВУЮЧИ ЮВІЛЯРА

Валерій Смолій

Слово про ювіляра.....4

Олександр Завальнюк

Alma mater Руслана Постоловського у 1960-1970-х рр.
(До історії Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту)8

Роман Михальчук

Професор Руслан Постоловський – науковець та управлінець
(До 70-річчя заслуженого діяча науки і техніки України).....20

РОЗДІЛ 1. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Олег Озимчук

Причини конфронтації Англії та Франції в XII – на початку XIV століть32

Юрій Терешко, Оксана Левак

Початок правління прем'єр-міністра Джуліо Мазаріні – «тіні Рішельє»
і зовнішня політика Франції у Західній Європі в період тридцятилітньої
війни (1643-1647 рр.).....38

Наталія Плюта

Демографічні, економічні та політичні фактори розвитку колоніальної
ідеї у Франції в новий час48

Катерина Шевчук

Трансформаційні процеси в естетиці на початку – в першій половині
XX ст.56

Ігор Десятничук

Чехи та чеські землі у фокусі прагнень чеських німців у роки
Першої світової війни65

Світлана Шульга

Волинські чехи у зовнішній політиці міжвоєнної Чехословаччини.....73

Степан Синяк

Польська державна політика у сфері військово-фізичної підготовки.....82

Андрій Слесаренко

Друга світова війна та Голокост у кінофільмах чеських режисерів
Збинеска Бриниха та Юрая Герца.....91

Ігор Філіпчук

Інтелектуальна підготовка демократичного руху в Чехословаччині
1967-1968 рр.: суспільно-історичні обставини 99

Тетяна Опанасюк

Становлення і діяльність опозиційно-радикальних течій в СРСР
у 1987-1989 рр. 109

Інна Мартинчук

Особливості внутрішньопарламентської боротьби в Словацькій
республіці в 1993-1998 рр. 118

Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк

Особливості сучасних взаємовідносин чоловіка й жінки у ісламі 128

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Андрій Блануца

Земельні надання на умовах земської служби як елемент станової
культури у Великому Князівстві Литовському (Друга половина XV –
середина XVI ст.) 138

Андрій Гурбик

Концепти «Звичай» і «Право» в звичаєво-правовій культурі
українських земель XVI – XVII ст. 145

Богдан Прищеп

Планування та забудова замку князів Острозьких у Старокостянтинові 159

Галина Панишко

До питання політичних аспектів українсько-польських:
від Люблінської унії до Люблінського трикутника 169

Олена Прищеп

Освітні практики Речі Посполитої на Правобережній Україні
(1773–1793 рр.) 177

Микола Кучерепа

Правовий і майновий статус православної церкви у Польщі
у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) 184

Любов Заглинська, Оксана Лукомська

Історичний аспект розвитку економічної освіти в Україні 199

Юрій Крамар

Професійно-технічна освіта на Волині у міжвоєнний період
(1921–1939 рр.) 205

Руслана Давидюк, Віталіна Данильчук

«Рідні хати» як проурядові культурно-освітні осередки Волинського воєводства 213

Юлія Візіїв

Волинський пласт: хронологія розвитку 220

Володимир Баран

Військово-чекістські операції НКВС проти українського підпілля в Західній Україні: 1939–1941 рр. 229

Валентина Добровичинська

Пропагування радянської освіти у періодичних виданнях Волинської та Ровенської областей (1939–1941 рр.) 237

Ірина Рибачок

Богословсько-педагогічна академія УАПЦ в Мюнхені 1946-1952 рр. (До 75-ліття від заснування) 244

Олена Ворон, Оксана Ворон

Релігійна політика на Рівненщині у 50-60-х роках ХХ століття 254

Дмитро Малезжик

Репресивна політика радянської влади проти творчої інтелігенції УРСР (Друга половина 1960-х рр.) 262

Олександр Комарницький

Рівненський педінститут у роки Горбачовської перебудови 268

Сергій Жилюк, Лариса Паніна, Сергій Шаправський

Державно-церковні відносини на Житомирщині у контексті суспільно-релігійних трансформацій 1989-1991 рр. 277

Руслана Шеретюк

Мистецтво як чинник формування національної ідентичності: український контекст 285

Ірина Панчук

Сучасні протестанти в Україні: особливості ідентифікації 292

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ, МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Анатолій Філінюк, Олександр Григоренко

Мистецтво Волині ХVI – ХVII ст. у науковій спадщині професора Мечислава Гембаровича 302

Grzegorz Baziur

Świadomość narodowo-państwowa i jej rola w procesie samoidentyfikacji obywatelskiej społeczeństwa ukraińskiego – wybrane problem308

Сергій Троян, Наталія Нечаєва-Юрійчук

Перша світова війна 1914–1918 рр. і маніпуляція свідомістю людини в умовах зародження нової світ-системи331

Максим Гон, Наталія Івчик

Полпотівське «взірцеве суспільство» у дискурсі історії повсякдення341

Оксана Гуменюк

Повсякдення радянської господарської культури: історіографічний аналіз349

Сергій Троян

Постколоніальні студії: західний і український дискурс358

Наталія Кінд-Войтюк

Інноваційні виклики вивчення історії у контексті реалізації завдань нової української школи365

Кароліна Цинк

Охорона довкілля як об'єкт екологічної освіти (соціологічне дослідження позицій українських студентів)372

Тетяна Кузьма

Музей як місце історичної пам'яті: практики Берліну383

Алла Киридон, Віктор Троян

Європейська ідентичність у парадигмальних обрисах космополітичної концепції Ульріха Бека391

Оксана Кундеус

Концептуальні основи європейської інтеграції400

Алла Киридон

Колективна пам'ять як ціннісно-сміслова матриця національної ідентичності405

Олег Санжаревський, Наталія Байда, Андрій Стемпіцький

Приватні військові компанії: міжнародний досвід та перспективи для України414

Відомості про авторів.....422

Наукове видання

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану ректора
Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Технічний редактор
О. М. Борилюк-Міськов

Підп. до др. 08.09.2021.

Формат 70x100¹/₁₆.

Папір офсет.

Друк цифр.

Гарнітура Таймс.

Ум. др. арк. 33,6.

Обл. вид. арк. 33,6.

Тираж 100 прим.

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
тел.: 068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Друкарня: «Формат-А»
вул. Центральна, 58, с. Корнин
Рівненського р-ну Рівненської обл.,
35304, 0362-20-53-37